Från kommun till riksdag

Den första moderata kvinnan, som rekryterades till riksdagen på grund av sina insatser i kommunen, var Bertha Wellin. Hur framstående hon än var som sjuksköterska, organisatör, sjuksköterskeförbundets initiativtagare och ordförande, skulle hon sannolikt inte ha kommit i fråga, om hon inte visat prov på sin politiska kompetens i Stockholms fullmäktigeförsamling.

Vi presenterar här två kvinnor med bakgrund i kommunalpolitiskt arbete, som föregick deras inval till riksdagen. Värmlands län hade inte haft någon kvinnlig riksdagsledamot före 1958, men till det extra val, som hölls detta år, nominerades Birgitta Sjöqvist, efter initiativ av kvinnorna i länet. Hon hade grundlig kommunalpolitisk erfarenhet framför allt av skolfrågor, senare var hon också landstingspolitiker. Hon kom in i hetluften som inhoppare i skolberedningen och fann sig föranlåten att lämna riksdagen efter knappt två år vid nästa val. Eva Karlsson, framstående pedagog från Hälsingborg, gav sig in i kommunalpolitiken när hon blev förbigången vid utnämningen av skolledare i Hälsingborg. Hon skaffade sig en gedigen kommunalpolitisk kompetens innan hon valdes in i riksdagen. Också hon ägnade sig framför allt åt skolfrågor. Som lärare och utbildningspolitiker står de båda som representanter för många andra kvinnliga moderata riksdagsledamöter.

Birgitta Sjöqvist i Sunne – ett liv präglat av bildning och kultur

CATARINA SEGERSTEN LARSSON

Högerpartiet, som partiet hette fram till 1969, och därefter Moderata Samlingspartiet har haft många och framträdande kvinnor som fört partiet och dess idéer framåt. Flera av dem kommer från Värmland och detta avsnitt kan också ses som en fortsättning och ett arv efter Märta Brydolf, Karin Grundel och alla de andra kvinnorna som envetet arbetade för kvinnors möjligheter i det värmländska samhället.

För mig är det extra roligt att skriva om Birgitta Sjöqvist, då jag fick överta hennes mandat i Värmlands läns landsting, då hon slutade som landstingspolitiker i samband med valet 1982. Det politiska livet är inte alltid en dans på rosor, som alla är väl medvetna om, inte minst kvinnor. Birgitta Sjöqvist har upplevt både framgångar och motgångar, men har hela tiden oförbrutet arbetat vidare i partiets, kulturens och utbildningens tecken.

Birgitta Sjöqvists hela vuxna liv är präglat av bildning, såväl för egen del som för andras, som lärare och skolpolitiker, men också bildning och kultur i fråga om en ständig utveckling av personligheten, byggd på nyfikenhet och vetgirighet. Vid 75 års ålder påbörjade hon ett nytt projekt, att lära sig ryska!

När man ska beskriva ett så långt liv, så fullt av engagemang för utbildning och kultur är det omöjligt att täcka in alla aspekter och uppdrag. Jag har därför valt att göra några nedslag i ett rikt och engagerat liv i händelser som påverkat Birgitta själv och det politiska skeendet.

Birgitta föddes i Säter i Dalarna år 1916 i en politiskt medveten medelklassfamilj med en engagerad far, till yrket redaktör och med kommunala förtroendeuppdrag, och en engagerad mor, dock utan uppdrag. Det fanns många meningar runt matbordet, men utan att det övergick i politiska stridigheter. Grundinställningen var att man skulle respektera olika åsikter. Hon blev student 1939, då det ännu var ganska få flickor som tog studentexamen. När Birgitta som utbildad sekreterare anställdes vid stadskontoret i Säter och

där fick starta från grunden i det som vi kallar byråkratiskt arbete, var det inte tal om att agera politiskt utan att vara neutral, något som underlättades av atmosfären i hemmet.

Till Sunne kom Birgitta 1947 som lärare vid samrealskolan, där hon kom att vara anställd fram till 1952. Hon hade då studerat vid Uppsala universitet till filosofie magister med engelska, tyska och franska som huvudämnen. Då tog man direkt de tjänster som erbjöds, oavsett var, som hon själv uttryckte det. I Sunne träffade Birgitta Tore Sjöqvist som var tandläkare och de gifte sig 1948. Han drev egen praktik fram till 1990 i ”Villa Helios”, en vacker sekelskiftesvilla i centrala Sunne. Villan blev efter det att Tore slutat sin praktik, i många år ett tandläkarmuseum under kulturstiftelsen Sundsbergs gård.

Partiuppdrag och kommunala uppdrag i Sunne.

Tore Sjöqvist kom in i kommunfullmäktige året efter giftermålet och den politiska resan startade för båda. Nästan direkt som Birgitta flyttat till Sunne fick hon en inbjudan från Högerns lokala kvinnoförening. Hon blev medlem och det första politiska uppdraget för Birgitta blev att väljas till Kvinnoföreningens sekreterare, ett uppdrag där Birgitta fick användning för sin sekreterarerfarenhet och med det tydliga arvet av fadern: ordning och reda! Hon blev snart medlem i Länskvinnorådet och var dess sekreterare 1956–65, varefter hon blev ordförande i Högerns Länskvinnoförbund 1965–71.

Från början var det Tore som var mest engagerad. Han reste till många årsmöten tillsammans med Värmlandshögerns ombudsman Henry Granqvist. Men snart vaknade Birgittas intresse och hon insåg behovet av utbildning. Grundutbildning blev det i form av kurs på Högerns Medborgarskola på Gimo 1954. Året efter fortsatte hon med en kurs för blivande reseombud för högerkvinnorna och därmed blev hela Värmland hennes arbetsområde. Det var ett uppdrag, där den relativt blyga Birgitta måste tala och agera offentligt och hon byggde på med talarutbildning 1957. Med allt detta som grund gav sig Birgitta med friskt mod in i den viktiga tjänstepensionsdebatten inför folkomröstningen om införande av ATP 1957, ett verkligt elddop men också avgörande för den politiska karriären.

Efter andra världskriget hade Högerpartiet en mycket tung period med politiska bakslag. Men det fanns framgångar: ”Den verkliga ljusningen på den mörka himlen dessa tunga år efter andra världskriget stod de värm-

Kurs på Gimo 1954. Birgitta Sjöqvist på trappan, nr två från vänster.

ländska kvinnorna för. Det var kraftiga ökningar av antal medlemmar och föreningar. I mitten av 1940-talet fanns det tio föreningar med 739 medlemmar. 1948 hade antalet föreningar nästan fördubblats till 18 med 1025 medlemmar. Den högsta noteringen kom 1959 med 22 klubbar och 2280 medlemmar", skriver man i Värmlandsmoderaternas jubileumsskrift 1999.

Kvinnoföreningen i Sunne hade mycket livlig verksamhet. Ännu var det inte självklart att kvinnor och män hade samma möjligheter att få politiska uppdrag. Birgitta berättar om att en stor del av Kvinnoföreningens verksamhet i Sunne som på andra håll handlade om att driva specifika kvinnofrågor och inte minst, erbjuda olika typer av utbildning. I detta arbete hade Birgitta en nyckelroll, en roll som hon fortsatt med hela livet.

Hon blev engagerad i Medborgarskolan, där hon blev ordförande. Arbetet med Aktiva Seniorer under många år innebar en ständig fortbildning i studiecirklar, inte bara för moderata medlemmar, utan också för många allmänborgerliga cirkeldeltagare. Aktiva Seniorer innebar en bred kontaktyta även utanför Högern/Moderaterna.

Birgittas första kommunalpolitiska uppdrag i Sunne blev att vara ledamot i skolstyrelsen och barnavårdsnämnden .

Genom Kvinnoförbundet fick Birgitta kontakt med det internationella arbetet i partiet och blev då medlem i Europeiska Kvinnounionen, EFU. I det engagemanget kom hennes språkkunskaper väl till pass. Hon deltog i flera möten utomlands under ett tiotal år. Vid en generalförsamling var en av huvudfrågorna den kommunala förskolan, om kommunerna skulle ha skyldighet att erbjuda plats. Birgitta pläderade för att det skulle vara en skyldighet för kommunerna men en frivillighet för föräldrarna att anta erbjudandet eller ej och hon fick majoritet för sin linje.

Till riksdagen

Länskvinnorådet för högern i Värmland hade inför valet bestämt sig för att nu var det äntligen dags för en kvinna från Högerpartiet på den värmländska riksdagsbänken. Valet föll på Birgitta som accepterade nomineringen med både stolthet och ödmjukhet. Redan valet innan hade Birgitta stått på riksdagslistan, men inte på valbar plats. Valet blev en framgång och Birgitta valdes som första borgerliga kvinna från Värmland in i riksdagens andra kammare. Birgitta satt i riksdagen 1958–1960.

Sedan Gösta Bagge under sin tid som ecklesiastikminister hade insett behov av att utöka och reformera den obligatoriska skolan, hade Högern haft initiativet i skolfrågorna. Språkstudier i engelska infördes och skoltiden förlängdes. Gösta Bagges erfarenheter av ungdomsarbetslösheten på 1930-talet resulterade redan då i insikten att skolan måste ge en yrkesutbildning, när den inte kunde ges i näringslivet. Bagges stora skolutredning övergick efter socialdemokraternas valseger i 1946 års skolkommission med Tage Erlander som ordförande, resulterade i försöksverksamheter med enhetsskola och så småningom 1957 års skolberedning, som hade att ta ställning till den nioåriga skolans organisation..

Birgitta Sjöqvist fick, när hon kom till riksdagen Högerns plats i ”1957 års skolberedning” efter den högerman som hastigt avlidit. Då hade beredningen arbetat ett helt år. Birgitta Sjöqvist diskuterade de intrikata frågorna med partiföreträdare med särskilda kunskaper på området, bland annat Blenda Ljungberg. Uppfattningarna om ett sammanhållet eller differentierat högstadium var delade i partiet och Birgitta valde att försöka hitta en egen linje i arbetet. Som lärare använde hon sina egna erfarenheter i utred-

ningen och kom fram till en ståndpunkt med delvis sammanhållna klasser. Hon ville i beredningen försöka hitta en kompromiss, som skulle leda till det bästa möjliga i en svår situation. Beredningen skulle ha ett av sina sista möten i Visby och Birgitta åkte dit utan att ha fått några riktiga direktiv från partiet, trots att hon försökt få ett ställningstagande från partiledningen. Hon gick med på det framarbetade kompromissförslaget och fick dessutom igenom sitt tilläggsförslag om att glesbygden skulle få en linje med skoglig inriktning.

Media refererade resultatet av Visbykompromissen och läroverkslärare började protestera och ville att partiet skulle ändra sitt ställningstagande. Mitt i allt detta blev Birgitta Sjöqvist sjuk och måste för en tid lämna politiken. Hon ersattes temporärt av en partikollega, som sedan ändrade ställningstagandet på partiets direktiv. Partiets linje var nu att yrkesutbildning borde påbörjas det sjunde skolåret. När hon själv kom tillbaka måste hon meddela beredningen att partiet inte accepterade den kompromiss som hon själv tidigare gått med på. Det var mycket svårt för Birgitta och en tråkig avslutning på ett långt arbete. Det innebar ett slut på rikspolitiken för hennes del.

Åter till Sunne och till landstinget i Värmland

Åter i Värmland blev Birgitta Sjöqvist lärare vid det nystartade korrespondensgymnasiet i Sunne. Hon invaldes i den kommunala skolstyrelsen, där hon verkade i åtta år. Hon blev förtroendevald daghemsinspektris för daghem i privatbostäder. Nämndeman blev hon 1963. Efter önskemål från Nämndemannaförbundet att varje tingsområde skulle bilda en förening tog Birgitta initiativ till att bilda en nämndemannaförening alldeles innan hon slutade som nämndeman 1985.

År 1966 kom Birgitta in i landstinget, ett uppdrag som hon hade fram till 1982. Hon efterträdde maken Tore, som hade varit landstingsledamot 1955–1966. Uppdraget innebar ett nytt politiskt sakområde för henne. Som vanligt gick Birgitta mycket systematiskt tillväga för att sätta sig in i de komplexa och viktiga sjukvårdsfrågorna. På 1970-talet hade landstingen i Sverige en mycket stark tillväxt både i form av utbyggnad av hälso- och sjukvård och i form av nya uppgifter. Landstinget i Värmland var på inget sätt ett undantag, snarare tvärtom. En del av landstingets kommande ekonomiska problem grundlades under denna expansiva period. Socialdemokraternas

iver att politisera en stor del av samhället präglade 60- och 70-talen. Politiska ”affärer” i Värmland som fritidsanläggningen Branäs, Arbetarkvinnornas semesterhem, HSB-relationer är några exempel på socialdemokratisk politik från denna tid, som kom att påverka det politiska klimatet och landstingets ekonomi ända fram till 2000-talet.

Birgitta Sjöqvist blev gruppledare 1967 för de fem moderata ledamöterna. Det var ett tufft arbete med att bedriva oppositionspolitik mot den socialdemokratiska majoriteten och att hålla ihop en moderat grupp av mycket självständiga ledamöter.

Denna tid i opposition bäddade för en genomtänkt politik för framtiden. När de framfördes vann de moderata förslagen sällan vänstermajoritetens gehör. Birgitta ägnade stort intresse åt förebyggande vård, det nödvändiga i att samla alla goda krafter i samhället för att stödja individen i ett förebyggande arbete för att förhindra sjukdom.

En fråga som vållade problem i den moderata landstingsgruppen handlade om kulturen i Värmland. Staten förde en aktiv kulturpolitik, som innebar stöd för uppbyggnad av regionala institutioner. Frågan handlade om huruvida Värmland skulle ta del av de statliga bidragen. Diskussionens vågor gick höga om en musikteater i Värmland. Birgitta röstade efter sin egen övertygelse för en musikteater i Värmland, medan den moderata gruppens majoritet röstade emot. Som ledamot av Musikteaterns styrelse stred Birgitta för den konstnärliga friheten gentemot ordföranden som gärna själv ville styra Musikteaterns verksamhet. I dag är Värmlandsoperan, som musikteatern heter numera, en etablerad institution med lysande recensioner för sina föreställningar.

Att rösta enligt sin övertygelse kostade Birgitta en hel del internt i partiet. Landstinget skulle ju på den tiden inte ägna sig åt kultur överhuvudtaget, menade många moderater. Med ”de nya moderaterna” har kulturfrågor fått en annan position. Men Birgitta och Tore Sjöqvist visade också att kultur kunde befrämjas med personligt engagemang.

Kulturprojektet Sundsbergs gård

När Birgitta gifte sig med Tore, flyttade de till Sundsbergs gård, som Tores föräldrar köpt tillsammans med två andra par. Så småningom blev familjen Sjöqvist ensamma ägare till gården, som anses ha stått modell för Björne i Selma Lagerlöfs Gösta Berlings saga. På 1970-talet bestämde sig makarna

Planering av valarbete med Länskvinnorna. Birgitta Sjöqvist i centrum..

för att dels sälja och dels donera mark och byggnader till Sunne kommun. En stiftelse bildades för att garantera att gården skulle vara tillgänglig för allmänheten i framtiden. Den kvarvarande öppna marken såldes till kommunen för att sedan föras vidare till de två stora hotellen Selma Lagerlöf och Spa hotell.

Birgittas stora projekt i detta sammanhang var att låta bygga en ny bostad i gammal stil bredvid det gamla boningshuset och att göra om den gamla bostaden till ett museum för att i detalj visa hur hemmet som är i två våningar, såg ut i gamla tider. Birgitta har under alla åren sedan stiftelsen bildades 1976 suttit i dess styrelse och tagit mycket aktiv del i att utveckla gården till ett kulturcentrum. Under årens lopp har ladugården omvandlats till utställningshall för konst och hantverk med tillhörande kafé. För de delar som ännu inte har gjorts om till allmänt ändamål, har Birgitta gott om utvecklingsidéer.

Birgitta skrev inför 2008 en historisk berättelse, ”Kvinnorna på Sundsberg”, som har uppförts av amatörer från Frykenteatern. Fortfarande tar hon emot grupper som hon guidar i museet, inte minst många barngrupper får genom dessa visningar inblick i hur det var förr. Projektet ”Sundsbergs

gård" är ett mycket konkret exempel på Birgittas vilja att arbeta för kulturens betydelse för människan.

Fortfarande vid 92 års ålder har Birgitta ett starkt engagemang för samhällsfrågorna och följer noga med i den moderata politiken i Värmland, i Sverige och inte minst i de europeiska frågorna. En moderat kvinna, som i högsta grad följer med i den aktuella debatten och som planerar för framtida kulturprojekt på Sundsbergs gård!

KÄLLOR:

Otryckta källor
Intervjuer med Birgitta Sjöqvist, Sunne, hösten 2008

Tryckta källor
Sveriges Riksdag, del IV Andra kammarens ledamöter, artikel Birgitta Sjöqvist
Moderaterna i Värmlands jubileumsskrift 1999

Bearbetningar
Framtidens Idéer 1990, Ann-Marie Petersson, artikel Gösta Bagges skolpolitik.